
Остапко К.С.,

*к.ю.н., ст. лаборант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університета
імені Ярослава Мудрого*

ХАРАКТЕРИСТИКА ЖЕРТВИ ЗЛОЧИНУ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Ключові слова: жертва злочину, установа виконання покарань, засуджений.

Анотація. В тезах розкрито сутнісні ознаки жертви злочину в місцях позбавлення волі, охарактеризовані основні причини вчинення злочинів в установах виконання покарань.

Ключевые слова: жертва преступления, учреждение исполнения наказаний, осужденный.

Аннотация. В тезисах раскрыты существенные признаки жертвы преступления в местах лишения свободы, охарактеризованы основные причины совершения преступлений в учреждениях исполнения наказаний.

Key words: victim of crime, penitentiary institution, convict.

Summary. The abstracts reveal the essential features of the victim of a crime in places of imprisonment, describe the main reasons for committing crimes in penitentiary institutions.

Враховуючи останні тенденції розвитку вітчизняної кримінологічної науки, а також, ознайомившись з сучасними науковими працями, зокрема, дисертаціями та монографіями відзначимо, що питанням, пов'язаним з вивченням жертви злочину, на наш погляд, приділено досить не достатньо уваги. В той же час необхідно чітко усвідомлювати, що жертва злочину є одним із ключових елементів злочинного діяння.

Жертвами злочинів, як правило, стають дві категорії людей. З одного боку, це погано адаптовані до сучасних умов життя особи, які здебільшого керуються інтуїтивним мисленням у розпізнаванні кримінальних загроз та виборі стратегії поведінки при соціальній взаємодії з іншими учасниками суспільних відносин. Вони виявляють підвищену уразливість перед злочинними посяганнями і

психологічну готовність прийняти роль жертви. Друга категорія людей керується раціональним мисленням, що в основному дозволяє правильно орієнтуватися у джерелах та видах кримінальних загроз і в основному уникає небезпечних ситуацій. Їхня уразливість перед злочинними посяганнями носить тимчасовий характер і пов'язана з часом та місцем перебування [1, с. 169].

Побоювання стати жертвою злочину з'являється не лише тоді, коли особа схильна до цього внутрішньо або вчиняє такі дії, які спонукають злочинця вчинити певне правопорушення стосовно неї, але й тоді, коли сама жертва безпосередньо знаходиться у сприятливих умовах для розвинення злочинної діяльності. Очевидно, що досліджуючи можливість стати жертвою злочину саме в установах виконання покарань, доцільно говорити про її своєрідність, адже віктимна поведінка зумовлена безліччю факторів в умовах ізоляції.

Жертва злочину в місцях позбавлення волі є однією з найбільш актуальних тем для сучасної кримінологічної науки та правозастосовної практики. Поняття «жертва злочину» характеризують три істотні ознаки. Умовно їх можна позначити так: 1) соціальна ознака, 2) ознака заподіяної жертві шкоди, 3) ознака вчиненого щодо неї злочину. Під час розкриття змісту соціальної ознаки цього поняття слід звернути увагу, що жертвою злочину може бути лише особа, яка працює в установі виконання покарань або яка відбуває покарання (засуджена особа) [2, с. 123].

Можливість стати жертвою злочину в місцях позбавлення волі від протиправної поведінки засудженого також дає підстави стверджувати про наявність соціальної незахищеності від персоналу установи виконання покарання, а прогалини у чинному законодавстві – про неоднозначність застосування окремих правил і заборон під час запобігання скоєнню злісних порушень, що не дозволяють досягнути рівня належної боротьби зі злочинністю в умовах позбавлення волі.

Місця позбавлення волі створюють фізичні та духовні обмеження в умовах утримання людей, що породжує деформацію стосунків між ними. Висока концентрація суспільно небезпечного контингенту в одному місці створює особливий вид злочинності у сфері виправних відносин. Більшість злочинів у місцях позбавлення волі є на-

сильницькими, які становлять значну суспільну небезпечність. Приблизно з 700 осіб серед усього населення планети одна знаходиться в установі виконання покарань. Загальновідомо, що рівень злочинності поза межами і в межах місць позбавлення волі різний. Метою ув'язнення є реабілітація злочинця, але дуже часто правоохоронні органи забувають про важливість зменшення рецидиву у місцях позбавлення волі [3, с. 55]. Умови відбування в установах виконання покарань максимально пригнічують в особі жагу до життя та знищують надію на реабілітацію у подальшому. Вся атмосфера націлена на подолання в людині лідерських якостей та віри в світле майбутнє. Високий рівень психологічної напруги у виправних колоніях, ізоляторах, в'язницях – це підґрунтя для конфліктів та огрублості характеру. Цілодобово засуджений не має можливості усамітнитись, подумати про себе, про вчинене, про своє подальше життя.

Спостерігаємо, що в Україні віктимологічне запобігання злочинам у місцях позбавлення волі знаходиться на досить низькому рівні, а тому необхідно нарешті почати впроваджувати дієві заходи задля забезпечення особистої безпеки засуджених з високим рівнем віктимності. Кінцевою метою вивчення жертв злочинів у місцях позбавлення волі є підвищення ефективності запобігання конкретним злочинам та злочинності загалом серед засуджених шляхом заподіяння безпосередньо стосовно потерпілих, а також потенційних жертв, індивідуально-профілактичних засобів та заходів правового виховання, орієнтованих як на вірогідних жертв, так і потенційних злочинців.

Урахування зазначених положень щодо подальшого вивчення жертви злочину, вчиненого особою, яка перебуває в місцях позбавлення волі закритого типу, має привести до збільшення і конкретизації кримінально-правових норм та надання персоналу установ виконання покарань теоретичних і практичних рекомендацій про тидії вчиненням повторних злочинів у місцях позбавлення волі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головкін Б.М. Як стають жертвами злочинів / Б. М. Головкін // Проблеми законності. – 2017. – Вип. 136. – С. 161-172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2017_136_19

Злочинці і жертви злочинів

---

2. Богатирьов І. Г., Моїсеєв Є. М. Жертва злочину в місцях позбавлення волі. Вісник Академії митної служби України. / І. Г. Богатирьов, Є. М. Моїсеєв. – 2010. – № 1. – С. 122-126.

3. Богатирьов І. Г. Кримінологічні засади запобігання злочинності у великому місті на регіональному рівні : моногр. / І. Г. Богатирьов, М. О. Кисельов. – К. : ПФПА, 2015. – 160 с.